

ЧИ БУДУТЬ В УКРАЇНІ ГОТУВАТИ МАГІСТРІВ

Розпад Радянської імперії і визнання світом України як самостійної і незалежної держави поставили на порядок денний перегляд шляхів її подальшого розвитку. Вхідження України до різних європейських і світових структур викликало необхідність реорганізації багатьох сфер діяльності. Що торкається освіти, то однією з вимог Європейського Співтовариства було утворення в країні такої системи освіти, яка була б побудована на демократичних засадах і відповідала європейським освітнім стандартам.

Так, на початку дев'яностих років у нашій країні з'явилась концепція триступеневої освіти, яка за європейськими стандартами передбачала підготовку фахівців трьох рівнів: бакалавр, спеціаліст та магістр. Систему почали будувати знизу, сподіваючись на те, що, коли дійдемо до верху, може, трохи "розвидниться". Отож довгий час Міністерство освіти України розглядало і затверджувало плани вузів спочатку тільки для першого ступеня - бакалаврату, потім другого ступеня - для спеціалістів.

Відомо, що освіта належить до найбільш консервативних сфер людської діяльності. Будь-які зміни у ній відбуваються дуже повільно. Але ж вода і камінь підточує. Протягом восьми років усі вузи України під натиском свого Міністерства таки опанували перший ступінь - бакалаврат, розрахований на чотири роки навчання, а згодом і другий ступінь - ступінь спеціаліста (ще один додатковий рік навчання після бакалаврату).

Опанування другого ступеня майже не викликало у вузів ніяких ускладнень, оскільки вони і раніш випускали саме спеціалістів. А ось щодо бакалаврів, то доцільність такого ступеня підготовки ще й досі викликає у суспільстві певні сумніви, бо наша українська економіка не сприймає бакалавра як фахівця, оскільки йому не можна доручати виконання низки професійних обов'язків, що входять до компетенції спеціаліста. У той же час через ступінь бакалавра повинні пройти 100% осіб, що вступили до вузу. При цьому ніяких обмежень для опанування другого ступеня після отримання першого не існує.

Якщо нагадати, що підприємства і установи досі не мають у своїх штатних розкладах посад, на які можна приймати бакалаврів, то стає цілком зрозумілим прагнення усіх (за окремими винятками) бакалаврів продовжити освіту і отримати диплом спеціаліста. Отож для багатьох наших співвітчизників і понині питання про доцільність першого ступеня - бакалаврату - є відкритим, бо бакалавр в нашій економіці не прижився. Він існує лише як проміжна стадія на шляху до спеціаліста. Введення бакалаврату призвело лише до подорожчання нашої освіти, майже нічого не змінивши в її суті.

Але ж, оскільки камінь уже підточено - перші два ступені освіти в нашій країні вже освоєно, то в подальшому треба ж якось попіклуватись про те, аби він, зрушившись з місця, не зруйнував традиційний освітній ланцюг. Іншими словами, треба якось завершити нашу систему освіти, впровадивши її третій ступінь - магістратуру. Реалізація цього завдання виявилась набагато складнішою, ніж перших двох.

По-перше, поняття “магістр” взагалі нове і незрозуміле для нашого суспільства. По-друге, об’єкти господарювання, науки, культури і освіти нашої держави не мають у своїх штатних розкладах відповідних посад, на які можна було б зараховувати осіб, які закінчили магістратуру. По-третє, за вісім років перебудови вищої освіти ні додаткового терміну навчання для підготовки магістрів (зверху п’яти років), ані будь-яких додаткових асигнувань на третій ступінь держава не віднайшла. Зважаючи на це, Міністерство освіти у своїх наказах, положеннях та циркулярах замість терміну “триступенева освіта” тепер вживає термін “двоступенева”: перший ступінь - бакалавр, другий - спеціаліст, магістр.

Отже, як бачимо, магістр вже не є третім освітнім ступенем, він належить до другого ступеня. У чому ж тоді полягає різниця між спеціалістом та магістром? Очевидно, тільки в “начинці” навчального плану п’ятого року навчання у вищому навчальному закладі.

Оскільки Міністерство освіти України ще й досі не спромоглося створити концепцію магістратури, а час уже вичерпаний, то деяким провідним вузам нашої країни було надано право на свій розсуд створити свої концепції і самостійно скласти навчальні плани для магістрів.

Слід зауважити, що переважна більшість вузів працює зараз за схемою “бакалавр - спеціаліст”. І лише деякі вузи поруч з цією схемою опанували схему “бакалавр - магістр”.

На нараді Науково-методичної комісії Міністерства освіти України (жовтень, 1998 р.) з напрямку “Інженерна механіка”, який охоплює 29 спеціальностей спеціалістів і магістрів (в основному це політехнічні, машинобудівні та приладобудівні вузи), було обговорено досвід підготовки магістрів тих вузів, які опанували схему “бакалавр - магістр”. Таких вузів виявилось аж шість. Причому, один з них, а саме Національна технічна академія (КПІ), опанував ще й схему “бакалавр - спеціаліст - магістр”. Останнє завдяки тому, що термін навчання в КПІ 5,5 року, а не 5, як у більшості вузів.

Кількість підготовлених магістрів з даного напрямку в Україні становила 35 чоловік, тобто у кожному з шести вузів було підготовлено і випущено по 4-8 магістрів.

Як і слід було очікувати, концепції підготовки магістрів у різних вузах виявились не однаковими. Розбіжності виявились уже на стадії формулювання призначення магістра. Підсумовуючи підходи різних вузів, можна констатувати, що магістрів зараз готують з таких напрямків:

1. Для поповнення викладацького складу навчальних закладів (не секрет, що велика кількість викладачів із вченими ступенями і званнями за останні роки виїхала за кордон і майже вся вузівська професура, що залишилась, пенсійного віку).

2. Для подальшого навчання в аспірантурі (для цього деякі вузи склали навчальні плани для магістрів таким чином, щоб підготувати їх до аспірантури, і рішенням вчених рад спростувати їм вступні іспити до аспірантури).

3. Для заміщення вакансій молодших наукових співробітників в академічних науково-дослідних інститутах та дослідницьких структурах вищих навчальних закладів.

Як з'ясувалося на нараді, жоден магістр не зміг скористатися третім напрямком, оскільки як академічна, так і вузівська наука перебувають зараз у стані глибокої кризи - скрізь панує скорочення штатів.

Щодо четвертого напрямку, який би повинен існувати, хоча б теоретично, - використання магістрів у різних галузях промислового виробництва, то про це мова взагалі не йшла. На даному етапі економічного розвитку магістрам у цій сфері місця немає.

Усі випускники магістратури з напрямку "інженерна механіка" осіли у вузах. Немає сумніву в тому, що магістрів, підготовлених з інших напрямків освіти, чекала така ж участь. Отже, постає питання про доцільність підготовки магістрів по 4-8 чоловік. Це дорого коштує і не дає магістрам ніяких переваг у порівнянні зі звичайними спеціалістами. Але оскільки експеримент уже розкручено і зупинитись неможливо, треба якось завершити систему нашої вищої освіти. Повинні ж і ми колись опанувати світові освітні стандарти...

На нараді, зокрема, відзначалося, що для вивчення європейського досвіду багатоступеневої освіти за кордон від'їжджало чимало працівників Міністерства освіти і особливо депутатів Верховної Ради. Але усі ці так звані представники освіти, що побували за кордоном, не є тими людьми, котрі можуть створити нормативну базу нашої освіти. До створення такої бази завжди залучаються виконавці, які майже ніколи не були за кордоном і не мають уявлення ні про бакалаврат, ні про магістратуру. Ось так ми і йдемо до європейських освітніх стандартів. А що стосується демократизації освіти, то про неї взагалі майже ніхто не згадує, бо більшість освітян взагалі про це не має ніякого уявлення.

На вищезгаданій нараді були присутні представники Міністерства освіти України. З їх ініціативи було створено декілька робочих груп, які на основі здобутого вітчизняного досвіду повинні розробити нормативні документи: концепцію підготовки магістрів, магістерські навчальні плани, програми з усіх дисциплін, передбачені магістерськими навчальними планами. Усі ці документи повинні бути уніфікованими у межах кожного освітньо-професійного напрямку, а також між різними напрямками і набрати чинності на державному рівні до квітня 2000-го року.

Цілком зрозуміло, що виконати цю велику роботу на громадських засадах неможливо, тим більше, що з деяких питань необхідні відрядження освітніх фахівців за кордон. Міністерство освіти, згідно з наказом № 285 від 2 липня 1998 року, обіцяло виділити на цю роботу певні кошти і створити умови для робочих груп.

З тієї пори минуло півроку. Робочі групи до виконання своїх завдань ще не приступили. Все поки що залишається так, як і було. Тобто вищим ступенем освіти у нашій країні залишається спеціаліст. А спеціалістів наші вузи готували і 10, і 20, і 50 років тому. Отже, і прийшли до того, що вже давно мали.